

έκτο κεφάλαιο ασχολείται με την υπόθεση: «Ordering the Action - story, structure and theme» (σσ. 65 εξ.): πλοκή, δομή, δομή της αρχαίας τραγωδίας, του ελισαβετιανού δράματος, του *rièce bien faite*, δίνονται παραδείγματα για το αναλυτικό δράμα τύπου Ίψεν, για το ιστορικό δράμα που συνοψίζει μεγάλα χρονικά διαστήματα, συζητούνται οι τρεις ενότητες, αντιπλοκές και διπλές πλοκές, επίπεδα της δράσης και του νοήματος. Το έβδομο κεφάλαιο προσπαθεί να δώσει ένα είδος συστηματικής των ειδών του δράματος: «Kinds of Drama - genre, mood and mode» (σσ. 77 εξ.). Εδώ αναλύονται η τραγωδία και η τραγική μέθεξη και κάθαρση στην εξέλιξη τους από τα αρχαία χρόνια, αναλύεται το σασπένς στο melodrama, το γέλιο και το αστέιο της κωμωδίας και πώς δημιουργείται σε διάφορους τύπους της, για να καταλήξει στις μεικτές μορφές της τραγικωμωδίας. Το όγδοο κεφάλαιο ασχολείται με την υφολογία: «The Forms of Things Unknown - realism and beyond» (σσ. 95 εξ.): το θέμα είναι το φανταστικό το δράματος και του θεάτρου, ο ρόλος της πραγματικότητας (Ρεαλισμός, Ρεαλισμός) και της υπέρβασής της (Συμβολισμός και άλλα) ή της ουσιαστικοποίησής της (Εξπρεσιονισμός, επικό θέατρο), η μεξή της ψευδαίσθησης και μη-ψευδαίσθησης.

Αυτή η γοητευτικά απλή εισαγωγή, γεμάτη ουσιαστικές αποφάνσεις και επιγνώσεις για το θεατρικό φαινόμενο και τη δομή του δράματος, με πολλά παραδείγματα και χωρία, τελειώνει με ένα εκτενέστατο γλωσσάριο (σσ. 105-130), ιδιαίτερα χρήσιμο για τον αρχάριο και το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, μια μικρή βιβλιογραφία «For further reading» (σσ. 131 εξ.) και με το ευρητήριο (σσ. 135 εξ.). Σε τέτοια απλότητα και ουσιαστικότητα δεν φτάνει χωρίς να έχει κάνει τον κύκλο των θεωρητικών αναζητήσεων: από το απλό στο περίπλοκο, το περίπλοκο ως αναλυτική προσπάθεια να αποδοθεί το σύνθετο, και από το σύνθετο πάλι στο απλό χωρίς να χάνεται η σύνθετη διάσταση. Πρόκειται ασφαλώς για μια από τις πιο ουσιαστικές εισαγωγές στην ανάλυση του δράματος, που απευθύνεται σ' ένα ευρύτατο αναγνωστικό κοινό και δεν παρουσιάζει καμιά δυσκολία στην ανάγνωση και κατανόηση.

ΒΑΛΠΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

THADDEUS WAKEFIELD

The Family in Twentieth-Century American Drama, New York etc., Peter Lang 2003
(Modern American Liteature, New Approaches, vol. 39), σ. vii + 117,
ISBN 0-8204-6321-3.

Πρόκειται για μια μονογραφία αναλύσεων δραματικών έργων με επίκεντρο την εξέταση των οικογενειακών σχέσεων, όπως ήταν αυτή του Paul Rosefeldt: *The Absent Father in Modern Drama*, New York etc. 1995 (βλ. την βιβλιοκρισία μου στην *Παράβαση* 3, 2000, σσ. 329-336), αλλά περιορίζεται στο αμερικανικό δράμα, το οποίο, όπως διαπιστώνει ο συγγραφέας, δεν έχει γίνει αντικείμενο συστηματικού σχολιασμού. Η εξέταση γίνεται με φανερά μαρξιστικούς όρους και η βασική θέση του συγγραφέα είναι πως η αμερικανική οικογένεια, τόσο παραδοσιακού τύπου όσο και μη παραδοσιακού, έχει καταστραφεί από τον καπιταλισμό και τα ίδια τα μέλη της οικογένειας αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους και τους άλλους ως «αγαθά» που έχουν μια ορισμένη τιμή, πράγμα που οδηγεί στην αποξένωση από τον εαυτό τους και σε μια σειρά από ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα. Ο συγγραφέας διατυπώνει τη

βασική θέση του στη Εισαγωγή: «Over the course of the twentieth century, consumption became central to corporations and government agencies, which attempted to affect household activities in the interests of profit, economic growth, and political stability. The American family was forever changed as a result of this new capitalistic culture of consumption. For not only were families in the twentieth century overwhelmed with new, “exciting” things to purchase, but the actual fabric of familial relationships became affected by this dominant culture of consumption. / The process of commodification, in which individuals are perceived as commodities, or things, reflects the ascendancy of exchange-value over use-value, to use Baudrillard’s terms. In the twentieth century one finds that it is not so much the object itself (what function it serves) that matters, but rather how it stands out from other objects for sale. Commodities become signs whose value is derived from its monetary price relative to other commodities and not from any inherent properties of usefulness or necessity. This “way of thinking” about things becomes inculcated into the way family members in the twentieth century perceive themselves and other family members. This detaching on things from their “values” mirrors the way in which individuals are separated from their “intrinsic” humanistic worth to being valued simply in monetary terms. In twentieth century American society, family members do not value each other through intrinsic standards but rather are objectified and commodified by economic standards» (σ. 2).

Αυτό μοιάζει με απλοποιημένες κλασικές μαρξιστικές σκέψεις και η όλη εργασία με κόπο ξεπερνάει το επίπεδο μιας μεταπτυχιακής εργασίας φοιτητών. Κατ’ αυτόν τον τρόπο εξετάζονται 14 αμερικανικά θεατρικά έργα, από την παραδοσιακή λευκή αγγλοσαξονική προτεσταντική οικογένεια στο *Holiday* (1928) του Philip Barry έως την αμφισεξουαλική μαύρη οικογένεια στο *Before it Hits Home* (1989) του Cheryl West. Μόνο το *Long Day’s Journey into Night* (1939) εμφανίζεται σε τρία διαφορετικά κεφάλαια ως το κατεξοχήν παράδειγμα της αμερικανικής δραματογραφίας πως ο «πολιτισμός των αγαθών» έχει φέρει τις ενδοοικογενειακές σχέσεις σε κρίση και εν πολλοίς τις έχει διαλύσει. Τα έργα που εξετάζονται είναι: Philip Barry: *Holiday* (1928), Lillian Hellman: *The Children’s Hour* (1934) και *The Little Foxes* (1939), Eugene O’Neill: *Long Day’s Journey into Night* (1939), Tennessee Williams: *The Glass Menagerie* (1945), Arthur Miller: *Death of the Salesman* (1949), Tennessee Williams: *Cat on a Hot Tin Roof* (1955), Lorraine Hansberry: *A Raisin in the Sun* (1959), Edward Albee: *Who’s Afraid of Virginia Woolf?* (1962), Lonnie Elder III: *Ceremonies in Dark Old Men* (1965), Mart Crowley: *The Boys in the Band* (1968), David Rabe: *Streamers* (1976), August Wilson: *Fences* (1985), Cheryl L. West: *Before it Hits Home* (1989). Στο δείγμα λοιπόν βρίσκονται αρκετά γνωστά δραματικά έργα και η «κοινωνιολογική» ανάλυση, όπως την αποκαλεί ο ίδιος ο συγγραφέας μπορεί να αρχίσει.

Ο αναγνώστης όμως αντιλαμβάνεται γρήγορα πως εν πολλοίς πρόκειται για αναλύσεις περιεχομένου, που διάνθίζονται από κάποια αποσπάσματα των διαλόγων. Ο συγγραφέας χωρίζει το υλικό του κάπως μηχανιστικά, σε παραδοσιακές και μη παραδοσιακές οικογένειες, και μέσα στις ενότητες αυτές εξετάζει χωριστά τις διασυζυγικές σχέσεις («Marriage Relationships», σσ. 5 εξ.), τις σχέσεις πάτερα – παιδιού («Father-Child Relationships», σσ. 23 εξ.), μητέρας - παιδιού («Mother-Child Relationships», σσ. 45 εξ.), ενώ για τις μη-παραδοσιακές οικογένειες αναλύει το δραματολογικό του δείγμα σ’ ένα ενιαίο κεφάλαιο με τον τίτλο: «Μη-παραδοσιακές οικογένειες» («Non-Traditional Families», σσ. 71 εξ.). Η ανάγνωση των απλοϊκών αυτών αναλύσεων πραγματικά σώζεται από τα εκτενή αποσπάσματα που παρατίθενται. Δεν μαθαίνουμε και πολλά καινούργια πράγματα. Και στο «Afterword» (σσ. 95 εξ.) διαβάζουμε αυτό που αναγνώσαμε ήδη στην εισαγωγή: «In my analysis, I have

found that individuals within traditional and non-traditional families are perceived as commodities» (σ. 96). Ακολουθεί η βιβλιογραφία (σσ. 97-114), όπου φαίνεται καθαρά πως το αμερικανικό δράμα δεν είναι και τόσο παραμελημένος κλάδος όπως ισχυρίζεται ο συγγραφέας, και ένα ευρύτεριο (σσ. 115 εξ.). Η μονογραφία δεν προσθέτει και πολλά πράγματα σε γνωστά συμπεράσματα της παραδοσιακής κοινωνιολογικής ανάλυσης του κεφαλαιοκρατισμού, πως δηλαδή η παντοκρατορία του χρήματος οδηγεί στην αποξένωση των ατόμων από την ανθρώπινη τους φύση και αντιλαμβάνονται αλλήλους και τον εαυτό τους ως αγαθά που μπορούν να αγοραστούν και να πουληθούν με ορισμένη τιμή, η οποία γίνεται το σημείο της κοινωνικής ταύτισής τους και της αυτοεκτίμησής τους. Το ότι αυτό έχει άμεσες σχέσεις με την κρίση των οικογενειακών θεσμών της αμερικανικής κοινωνίας, η οποία όμως στην πραγματικότητα δεν εστιάζεται μόνο σ' αυτό, είναι περίπου αυτονόητο, όπως και το γεγονός πως αυτό το κοινωνικό δεδομένο βρήκε ποικίλες εκφράσεις στην αμερικανική δραματογραφία του 20ού αιώνα.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΘΟΔΩΡΟΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΤΑΖΗΣ

Η Ελληνική Κωμωδία και τα πρότυπά της στον 19^ο αιώνα, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2004, σελ. XV+252, ISBN 960-524-169-2.

Όπως πληροφορεί ένα προλογικό σημείωμα τον αναγνώστη, η μονογραφία αυτή αποτελεί μια πρώτη δοκιμαστική τομή στον χώρο της ελληνικής δραματολογίας του 19^{ου} αιώνα, την οποία θα ακολουθήσει και ένας τόμος για την (νεο) κλασική τραγωδία και το ρομαντικό δράμα. Η ενασχόληση με την κωμωδία προτάχθηκε, γιατί συνδέεται άμεσα με την κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα. Ενώ: «Οι κακότεχνες τραγωδίες απαιτούν υπεράνθρωπη απαίτηση και προσήλωση του μελετητή στους στόχους της έρευνάς του. Όμως και οι πιο αδέξιες ακόμη καλλιτεχνική άποψη κωμωδίες μπορούν να αποδειχτούν συναρπαστικό υλικό στο στόχαστρο ερευνητών με ζωντανά ιστορικά ενδιαφέροντα» (σ. X). Ο τόνος είναι και πάλι προσωπικός, όπως στη δοκιμαστική σύνθεση του δίτομου *Από τον Νείλον μέχρι του Δουναβέως*. Τόμος Α', *Ως φoinίξ εκ της τέφρας του (1828-1875)*, Ηράκλειο 2002 (βλ. την εκτενή μου βιβλιοκρισία στα *Ελληνικά* 54, 2004, σσ. 142-167), αν και εδώ η ειρωνεία των ιστορικών φαινομένων και κειμένων κάπως μετριάζεται και παρατηρείται μια ακραιφνέστερα ιστορική προσέγγιση με πιο αντικειμενικό φαινό και μια κάπως μεγαλύτερη συμπάθεια για την εποχή και τους εκπροσώπους της. Ωστόσο δεν λείπει και πάλι η εξιστόρηση των γεγονότων και η διατύπωση των κρίσεων από την πανίσχυρη θέση του παντοδύναμου αφηγητή και κριτή του σημερινού μελετητή και μια βασική, ιδεολογική, θα έλεγα, αντίφαση, η οποία δείχνει από τη μια συμπάθεια για τους «Γραικούς» της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου, τους ραγιάδες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τους διαδόχους τους στο «Ελεύτερον Βασίλειον», από την άλλη όμως τονίζεται με πολλούς τρόπους και καταλογίζεται σε πολλά επίπεδα η διαφορά που χωρίζει την Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα από τις προόδους της Ευρώπης στον κοινωνικό και καλλιτεχνικό τομέα. Η πορεία της κωμωδίας εντάσσεται στο σχήμα